

רחוק מהחוק

שילובם של ילדים עם צרכים מיוחדים במערכת החינוך הרגילה, אינו מיושם כהלכה ברוב בתי הספר בארץ, בניגוד למגמה הרווחת בעולם. חוק השילוב ושלושה בג' צים שנקבעו בעניין, מעודדים את ההורים להמשיך במאבקם העיקש להשגת שוויון זכויות עבור ילדיהם ולבטא את זעקתם לביצוע השינויים הנדרשים. ביתניים הם ואלצים להשלים מכיסם את העלויות שיאפשרו לילדיהם לזכות בחיים רגילים. תחקיר

| מאת: לימור רובין |

שנת הלימודים נפתחה במוצאי חמשים מאחורינו, החיים נכנסים למסלול של שנה אולם הורים רבים לילדים בעלי צרכים מיוחדים בישראל, ואלצים להתמודד עם השנה עם שורה קשה ומייגמת - בנפרד נעים מאבק עיקש להשגת שוויון הזדמנויות לילדיהם בימים אלה משום שלא אירע שום לחימה החזקה לחוק החינוך המיוחד. ילד שילוב תלמידים בעלי צרכים מיוחדים בחינוך הרגיל, משמעת החוק הוא שיתוף השיעור ולסוד בית ספר לחינוך מיוחד, ויכול להשתלב בבית ספר רגיל אם הוריו מעוניינים בכך, ולזכות בחוספת שיעור הראה ושינויים מיוחדים על מנת שתפקודו לא יימנע. החוק קובע כי ילד עם לקות משמעותית - ובכלל זה לקות עמית, שכלית, נפשית ונשית התנהגותית, חושית, קוגניטיבית, שמית או לקיות התפתחותיות בולגית - יכאי להשתלב במוסד חינוכי רגיל ולקבל חוספת שיעור ושירותים על פי חוק. מסילא הרבר כי הדרך שהובילה לתקית החוק הנראה כה פשוט, עוד ועכ, הייתה סכוכה מתישה ביותר, להפיעתו קרמו מאבקים ציבוריים ומשפטיים רבים של עמותת ילדי העוסקת בקירוב ילדים עם תסמונת דאון ומקולה בישראל משנת 1981.

בעקבות עתירה שהגישה הסכוכה, קבע בג"ץ כבר באוקטובר 2001 - עשור לפני תקית החוק - כי תלמידים בעלי צרכים מיוחדים יכאי להשתלב בחינוך הרגיל וכי מינהל במוסדם יז מנהלת ליתרון החינוך, בתוארם מפקיטי מיוחדות או רובילה ועדת החינוך של הכנסת את התקנת חוק השילוב. שיענו את החלטת בג"ץ בספר החוקים אולם פקיעת החוק לא הביאה את ההורים למנוחה ולנחלה. באופן אירוני דווקא החלטת בג"ץ והתקנת חוק השילוב שימשו כרית פחותה למאבק ארוך ועיקש עוד יותר של הורים לילדים בעלי צרכים מיוחדים מול משרד החינוך, כיוון שלמרות הסיקה והתקנת הגדף הארוך לשמור את התקציבים במסגרת כתי הספר לחינוך מיוחד ולהימנע מלמוד את שילוב הילדים במסגרות רגילות.

אל עמותת ילדי הבר עמותת "נמית", העוסקת בשוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות, ועמותת אל"ט, העוסקת בקירוב ילדים עם קטיים על רצף האוטיזם. העמותות השונות

משרד החינוך בתגובה: פורסם חוזר מנכ"ל ומתקיים שיתוף פעולה עם העמותות

מדוברות משרד החינוך נמסר כי חוזר מנכ"ל בנושא תכנית השילוב המתווכת לזכויות התלמיד המשולב בחינוך הרגיל, פורסם על ידי האגף לחינוך מיוחד במהלך תשס"ה. חוזר מנכ"ל בנושא ועדות שילוב השמה וערר, פורסם בתשס"ו. מהמשרד נמסר עוד כי "החוזר מתייחס להליכי ההפניה, הדיון וההחלטה המתקבלים בעניין הזכאות לשיחתי החינוך המיוחד, וכי החוזרים נכתבו תוך התייחסות להערות השוטפות של הארגונים, ובכלל זה ארגון 'בזכות'".

כמו כן, במשרד ביקשו למנות את הפעולות הנעשות להעלאת המודעות בנושא שירותי החינוך המיוחד, כחלק מהסמעת ההנחיות והנהלים כפי שמופיעים בחוזרים:

- < מפגשים עם הורים לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים, בשיתוף העמותות, כגון אלו"ס, ארגון קשר צחי וכדו'.
- < מפגשים עם מנהלי מחלקות חינוך, בשיתוף מרכז השלטון המקומי, להטמעת נהלים והדגשים מהותיים.
- < מפגשים עם חברי ועדות סטטוטוריות, בשיתוף הפיקוח על החינוך המיוחד.

- < מתן מענה על פניות הורים באופן ישיר לגבי מקרים ספציפיים, על ידי גורמים שונים במטה האגף לחינוך מיוחד ועל ידי פיקוח מחוזי.
- < ייזום ועדות בין משרדיות (רווחה, בריאות, חינוך וכו'), לצורך ליבון ועדכון סוגיות הקשורות לזכאות לשיחתי החינוך המיוחד על כולל הרצף החינוכי.
- < ייזום ועדה תוך משרדית בשיתוף שפ"י, לצורך הסמעת נהלים וחיידוק מול הגורמים השונים בקהילה.
- < קבוצת פיתוח של המת"א את שפועלות באופן ספציפי לגבי שותפות הורים כאורח חיים במערכת החינוך. במשרד החינוך מבקשים להוסיף כי קיים שיתוף פעולה שוטף עם ארגונים ועמותות המפרסמים מידע בנושא זכויות שונות בחינוך המיוחד ועונים על פניות הפרט.

במשרד מוסיפים, כי בימים אלה מתערכנת חוברת הסבר להורים שילדים מופנה לדיון במעמד ועדת שילוב השמה וערר, בשיתוף הקו הפתוח.

אילאיל לדר (עמותת ית"ד): "האבסורד הוא שעלות הסייעת שמתקצב בית הספר של ש' מגיעה ל-20 אלף שקל בשנה. אילו רק רצו ההורים להכניס את הילדה לבית ספר לחינוך מיוחד בבני ברק, מיד היה נמצא הכסף הנחוץ לסייעת לילדה שעלותה למערכת הייתה עומדת על 75 אלף שקל לשנה. לפיכך, לא מדובר במחסור בתקציבים, אלא בהתנודות עקרונית לשילוב"

>>

ייצגו מאות משפחות במאבק על זכות ילדיהם לשוויון הזדמנויות ועל זכותם הבסיסית להיות כמו כולם.

לקראת סוף שנת הלימודים הקודמת התכנסה ועדת החינוך של הכנסת לדיון הירום לצורך מציאת פתרונות ליישום החוק, עקב הבעיות הרבות שנלוו ונובעות בעיקר מקושי תקציבי ואי הסכמה בעניין המימון. למורת רוחם של ההורים, נגררו המשתתפים בוועדה להאשמות הדדיות ודיון החירום לא הניב פרי. בסיום המפגש הוברר להורים רק דבר אחד: מאבקם העיקש והמתמשך להשגת הזכויות של ילדיהם חייב להימשך. חוק השילוב לא יכול היה לחגוג יום הולדת ארבע עוצוב יותר.

הבעיה העיקרית: תקציב

בתום השנתיים הראשונות, במהלכן ניסו ההורים לשלב את ילדיהם בחינוך הרגיל ולא זכו לטענתם לשיתוף פעולה מצד משרד החינוך, הם פנו לבג"ץ בשתי עתירות נוספות. בעתירות אלו טענו הורים לשבעה ילדים הלוקים בתסמונת דאון ואוטיזם, שיוצגו על ידי **עו"ד תרצה**

ליבוביץ' מעמותת "בזכות", כי משרד החינוך נקט בצעדים שהכשילו את השילוב, כאשר לא הקצה לילדים המעוניינים בשילוב את שירותי הסיוע המסופקים להם בבתי הספר של החינוך המיוחד. לטענתם, ילדים עם מוגבלות פיזית קשה, תסמונת דאון, אוטיזם או מוגבלות בתקשורת - הזקוקים לסיוע לשם שילובם - קיבלו רק חלק מזערי מהטיפול שבו זכו במסגרת החינוך המיוחד. כתוצאה מכך, הורים בעלי יכולת מימון מכיסם את השירותים הנדרשים, ואילו הורים אחרים נאלצו לוותר על השילוב.

שוב קבע בג"ץ כי מדובר בפגיעה בזכות הילדים לשוויון וחייב את משרד החינוך להקצות 120 מיליון שקל בשנה למטרת שילוב הילדים, החל משנת הלימודים תשס"ה. אולם גם כאן רשמו ההורים ניצחון על הנייר בלבד. ההחלטה החד משמעית של בג"ץ לא הצליחה לשנות את המצב בפועל, ולכן בחודש יולי האחרון התכנסה, כאמור, ועדת החינוך של הכנסת לדיון חירום לקראת שנת הלימודים הנוכחית. מול הוועדה הופיעו הורים לילדים בעלי צרכים מיוחדים, שטענו כי מי שאין בידו לממן מכיסו את הטיפול הדרושים לצורך שילוב מלא, נאלץ לוותר על ההזדמנות

<<

להעניק לילדו חיים מלאים. ההורים הדגישו בפני משתתפי הוועדה את האבסורד הנובע מכך שבישראל זכאים מדי שנה 40-45 אלף ילדים לשירותי החינוך המיוחד, שבמסגרתו הם מקבלים סל שירותים רחב - כיתה קטנה, צוות חינוכי מקצועי וטיפול פארא-רפואיים - כל אלה במימון המדינה. אולם ברגע שהורים מחליטים לשלב את ילדם במערכת החינוך הרגילה, הילד מאבד את רוב ההטבות והורים רבים נאלצים לממן מכיסם את השירותים המגיעים לעלות

משרד החינוך מכיר בשעות הסייעת הדרושות, הוא מתקצב סייעות בוגרות 12 שנות לימוד לפי תשלום של 18 שקלים לשעה, והן אינן מוכשרות לטפל בילדים עם אוטיזם או לקות קשה אחרת. אישית, אני מכירה הורים שאינם משלימים לסייעת את ההפרש מכיסם".

עו"ד ליבוביץ, שייצגה בין השאר את הוריה של נעמה מול משרד החינוך בג"ץ, טוענת כי הקושי התקציבי מהווה היום מכשול עיקרי בפני הורים אלו. "יש להבחין בין שתי קבוצות

ישנן לקויות מורכבות והם נחשבים לבעלי פיגור קל עד בינוני. כ-80 אחוז מהילדים עם תסמונת דאון משולבים חיים בכל מדינות העולם המערבי בכיתות רגילות. הם ילדים תקשורתיים, חקייניים, המצליחים להשתלב בהצלחה בעזרת התיווך שניתן להם. בישראל משולבים בכיתות רגילות רק 8 אחוזים מהם אחרי חוק השילוב ואחרי פסיקות בג"ץ, משום שהוריהם אינם מסוגלים לעמוד בעומס התשלומים. ההסבר היחיד לכך הוא שמשרד החינוך מכשיל את שילובם".

בתגובה לטענות ההורים עסוקים נציגי משרד החינוך ומשרד האוצר בעיקר בהאשמות הדדיות: משרד החינוך טוען כי משרד האוצר מעכב את העברת הכספים וכי העביר עד כה רק 40 מיליון שקל מתוך 120 מיליון (לפי החלטת בג"ץ), ואילו משרד האוצר מחזיר את הכדור למשרד החינוך בטענה כי העברת הכספים מותנית בתכנית השילוב שמשרד החינוך מתמהמה בהגשתה

"של מי הילדים האלה?"

במשרד החינוך מדווחים על תקציב ענק של 2.2 מיליארד שקל בשנה לחינוך המיוחד ו-750,000 שקל בלבד לתקציב השילוב. למעשה, בין השנים 1988-1998 גדל תקציב החינוך המיוחד פי ארבעה, בזמן שתקציב השילוב לא השתנה. לדר, מעמותת ית"ד, חוזרת וטוענת כי ביצוע שילוב הילדים עם תסמונת דאון אינו מתבצע, מאחר שראשי מנגנון החינוך המיוחד במשרד החינוך אינם מעוניינים לאבד את התקציבים לטובת החינוך הרגיל: "לא מדובר במחסור בתקציב, אלא בשאלה של מי הכסף או במילים אחרות, של מי הילדים האלה. התקציבים הללו שייכים לילדים ולא למערכת, ובכל העולם משכילים להבין זאת. באוסטרליה נעשה מחקר גדול שבסופו קבעו דרגות תפקוד שונות, וכל אחת מהן מתמונחת היטב: אם לקות למידה זה 1, הרי שתסמונת דאון זה 3 ואוטיזם זה 6 - על פי רמת השירות שלה זקוק הילד לצורך שילובו.

"בצורה כזו, אם הילד בוחר לעבור מבית ספר לחינוך מיוחד לבית ספר רגיל, המימון עובר יחד אתו. הילדים הופשיים לעבור בשנות חייהם בין האפשרויות השונות: ללמוד בחינוך המיוחד כשהם קטנים, להמשיך לחינוך הרגיל, ובבגרותם לחזור לחינוך המיוחד - כל זאת ללא מאבק ובלי שיגרעו מהם סיוע. בוועדת דברת כבר הבינו זאת והחליטו על סל שילוב אישי שעובר עם הילד, אך למרבה הצער ההצעה הזאת נגנזה".

סיפורה של **ש**, ילדה למשפחה חרדית הסובלת מתסמונת דאון, מבטא את העוול שנושאים על גבם ילדים אלה. **ש** משולבת בהצלחה בבית ספר חרדי בבני ברק זה מספר שנים, רק בזכות הוריה שמממנים את הסייעת הצמודה המאפשרת את שילובה. בצר להם פנו ההורים אל עמותת ית"ד וטענו כי למרות ההצלחה הם אינם עומדים בתשלומים ונאלצים לוותר על השילוב. עמותת

של ילדים הנקראים 'ילדים משולבים': הקבוצה הגדולה מתייחסת לילדים עם לקויות למידה, שלצורך שילובם הוקצה סל שילוב לכל בית ספר. הקבוצה השנייה כוללת ילדים הזכאים לחינוך מיוחד על פי חוק.

"לכלל בתי הספר ניתן סל שילוב אחיד המחושב על פי מספר הילדים הלומדים בהם, והוא נועד מלכתחילה לכסות עלויות של ילדים עם לקויות למידה ומוגבלויות קלות בלבד. לאחר חקיקת חוק השילוב, נוספו לבתי הספר הילדים הזכאים לחינוך מיוחד, אך סל השילוב לא השתנה. מצב זה מזיק ביותר לילדים המשולבים, ומצוקת המשאבים הנדרשים לשילוב מעלה את המת כולם: הורים, מורים וילדים. כולם יוצאים נפסדים".

עו"ד ליבוביץ מציינת כי עמותת "בזכות" דרשה כצעד חירום להתייחס לאותם ילדים עם לקויות מאובחנות ומשמעותיות (חירשות, עיוורון, הפרעות על הרצף האוטיסטי, תסמונת דאון וכדומה) כקבוצה מיוחדת, ולתקצב עבורה סל שילוב אישי שיימסר לבתי הספר.

"אנחנו טוענים שהזכות לשילוב מתבטאת בשירותים הניתנים כדי ליישמו. אנחנו רוצים, כמובן, שסל השילוב של בית הספר ישתנה, אך בשלב הראשון ישנם 1,800 ילדים משולבים המאובחנים כזכאים לתקצוב על פי חוק החינוך המיוחד - ולהם יש לספק הקצאות חירום".

אין ספק כי המכשול התקציבי מותיר את ישראל הרחק מאחורי מדינות המערב שבהן משולבים רוב הילדים במסגרות רגילות.

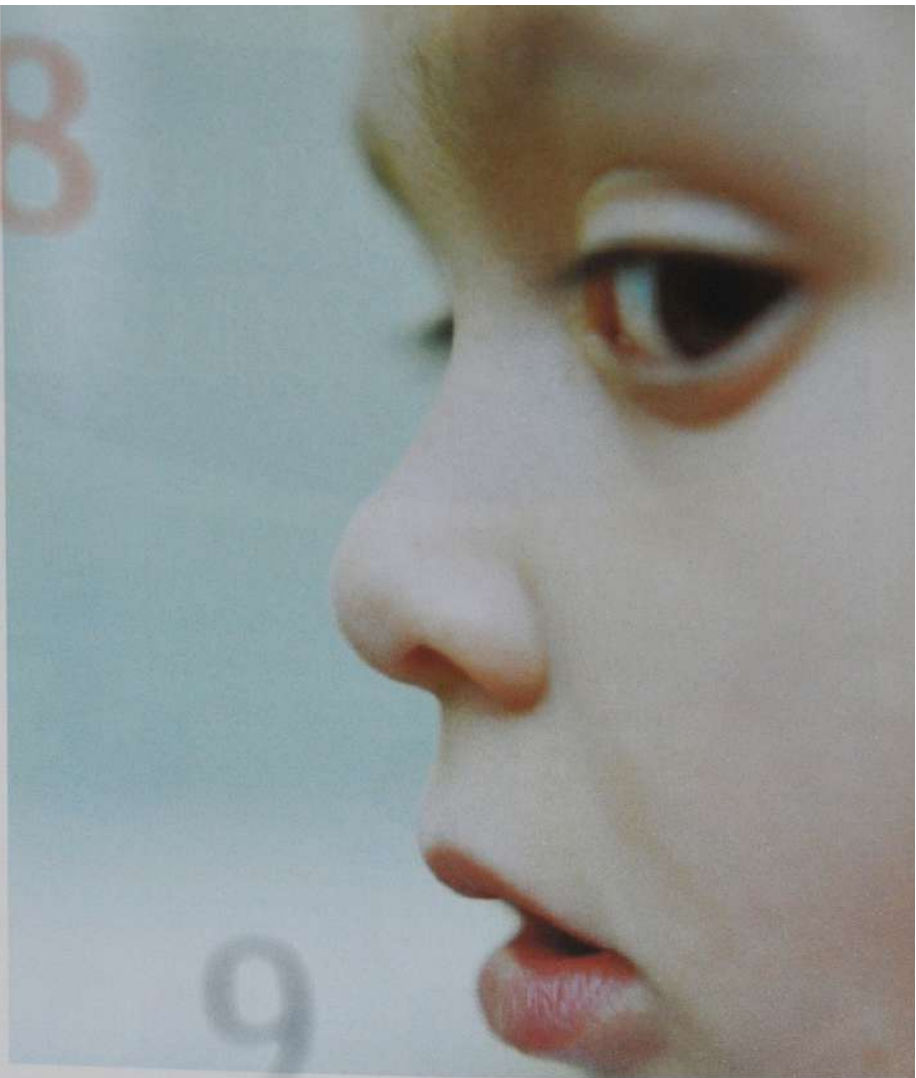
ילדי תסמונת דאון, הנחשבים למועדים לשילוב מוצלח בכל העולם, נמנעים מהמצב באופן מיוחד.

איילאל לדר, מנהלת המרכז לקידום החינוך והשילוב של עמותת ית"ד, העוסקת בקידום ילדים עם תסמונת דאון, אומרת כי לילדים אלה

של 10,000-3,000 שקל לחודש. בתגובה לטענות ההורים, נציגי משרד החינוך ומשרד האוצר היו עסוקים בעיקר בהאשמות הדדיות: משרד החינוך טען כי משרד האוצר מעכב את העברת הכספים וכי העביר עד כה רק 40 מיליון שקל מתוך 120 מיליון (על פי החלטת בג"ץ), ואילו משרד האוצר החזיר את הכדור למשרד החינוך, בטענה כי התנה את העברת הכספים בתכנית שילוב שהיא אמור לקבל.

סיפורה של נעמה, אחת מתוך כ-1,800 ילדים עם צרכים מיוחדים המועמדים לשילוב בבתי ספר רגילים, ממחיש היטב את חומרת המצב. נעמה אובחנה כילדה אוטיסטית ולומדת בכיתה ד' בבית ספר רגיל בחיפה. היא שולבה כבר בגיל הרך בגן רגיל ועברה שינוי מהותי לטובה בכל הרמות. שילובה במערכת הרגילה התאפשר הודות לסייעת שליוותה אותה, לאחר שמשרד החינוך אישר עבורה 25 שעות. לקראת עלייתה לכיתה א', ביקשו הוריה, **רננה ורון**, להמשיך את שילוב בתם גם בבית ספר רגיל לאור הצלחת שילובה בגן ובתמיכתו הנלהבת של איש מקצוע שליווה את המשפחה שנים רבות. להפתעתם, כחודש לפני תחילת שנת הלימודים הם קיבלו הודעה מהמפקחת על החינוך המיוחד, לפיה יקוצצו שעות הסייעת של נעמה ל-10 שעות בלבד (מ-25). מאחר שאוטיזם הוא ליקוי סנסורי, השארת נעמה ללא ליווי במקום הומה ילדים ורועש, ללא יכולת לתווך בינה לבין עומס הנירויים סביבה, עלולה לסכנה ולטענת ההורים ואנשי מקצוע אף אינה מאפשרת את שילובה. רננה ורון החליטו לא לוותר על השילוב, ובזכות הירתמות כוללת של המשפחה המורחבת - הצליחו לממן את העסקת הסייעת במשך כל השנה. העלות עומדת על כ-7,000 שקל בחודש.

"רק משפחות שמסוגלות להשקיע אנרגיות וכסף, מצליחות לשלב את ילדם", אומרת רננה. "גם אם

משרד החינוך מסרב לעשות בהם שימוש. אנחנו נמצאים היום ארבע שנים אחרי קביעת החוק ולאחר שלושה בג'צים, ולכן הצעתנו למשרד החינוך היא: התחילו עם פיילוט ניסויי במספר יישובים קטן.

"במצב שנוצר הורים נאלצים לפנות בעצמם לבית המשפט כדי שזה ידרוש ממשרד החינוך ליישם את החוק. ההורים נאלצים לעמוד מול התמודדות כפולה: גם הטיפול בילד עם צרכים מיוחדים, וגם המלחמה במערכת שאמורה לסייע ולהקל עליו".

אולם התקציב אינו הבעיה היחידה שעליה מצביעים הורים הפונים לעמותות ושוטחים בפניהן רשימה ארוכה של תלונות. חוסר הכשרתו של הצוות החינוכי הוא בין הקשיים הבולטים ביישום השילוב בבתי הספר. דוגמה לכך מציגים הוריו של ג', ילד המאובחן כסובל מתסמונת אספרגר שהוגדרה רק בשנים האחרונות בספרות המקצועית. לאור המצב, ביקשו הוריו של ג' לערוך השתלמות חד פעמית בנושא לצוות החינוכי בבית הספר, אך לדבריהם משרד החינוך לא נענה להצעתם מכיוון שאינו מכיר בהשתלמות כזו כצורך הנגזר מהשילוב.

גם הוריה של נעמה נתקלו בקושי המקצועי. "בשנה שעברה ראינו שהמחנכת של נעמה, שלא עברה הכשרה של החינוך המיוחד, אינה מכירה מספיק טוב את בתנו, כך גם לפי עדותה. נעמה מצדה התקשתה להיקשר למחנכת והסתגרה מולה. בוועדת השילוב שהתקיימה בסוף השנה, ביקשנו שהמחנכת תשב עם נעמה באופן אינטימי במשך כשעה בשבוע, ואפילו רבע שעה, כדי שיווצר בין השתיים קשר ראשוני, אולם נטען בפנינו כי לא ניתן לתגמל את המורה על כך, משום שאינה שייכת למנגנון של החינוך המיוחד. במקום זאת הוצע לנו שמורה לחינוך מיוחד תיפגש עם נעמה. הצעה זו מוגחכת, כמובן, משום שמחנכת הכיתה היא זו שנעמה צריכה להיפתח בפניה".

פרופ' מלכה מרגלית, ראש בית הספר לחינוך באוניברסיטת תל אביב, עומדת אף היא על החשיבות הרבה שיש להכשרת הצוות. "ברגע שהמערכת מצהירה כי השילוב חשוב לה, היא צריכה לכלול הכשרה למורים, סדנאות ותגמול גם ברמה של הכרה. המורה המשלב לא מקבל הכרה בישראל. באנגליה, למשל, בוחרים מדי שנה כמה בתי ספר עם מודלים מעניינים לשילוב ועורכים כנס מכוון שבו מקבלים המורים הראויים תעודת הצטיינות. כך המערכת מעבירה לאנשי החינוך את המסר שהיא מוקירה את מאמציהם, ואילו אנשי החינוך חשים שהם תורמים לחברה בעבודתם הקשה וזוכים להערכה". פרופ' מרגלית כיהנה כיו"ר ועדה שבחנה את נושא השילוב ואף הגישה בעבר דוח בנושא לשרת החינוך.

ההתייחסות הרצינית ליישום רעיון השילוב במערכת, אינה אופיינית רק לאנגליה, אלא למדינות רבות נוספות. אנשי החינוך ומקבלי ההחלטות בוחנים את פני השטח, מסיקים

פרופ' מלכה מרגלית: "ברגע שהמערכת מצהירה כי השילוב חשוב לה, היא צריכה לכלול הכשרה למורים, סדנאות ותגמול גם ברמה של הכרה. המורה המשלב לא מקבל הכרה בישראל. באנגליה, למשל, בוחרים מדי שנה כמה בתי ספר עם מודלים מעניינים לשילוב ועורכים כנס מכוון שבו מקבלים המורים הראויים תעודת הצטיינות"

»

אומרת לדר, "אבל אילו רק רצו ההורים להכניס את הילדה לבית ספר לחינוך מיוחד בבני ברק, מיד היה נמצא הכסף הנחוץ לסייעת לילדה, והמערכת הייתה צריכה לשלם 75 אלף שקל לשנה. לפיכך, אין מדובר במחסור בתקציבים, אלא בהתנגדות עקרונית לשילוב".

גם עו"ד ליבוביץ' מצביעה על האבסורד הטבוע בבעיית המימון. "לא ייתכן שאם אותם 1,800 ילדים יעברו לחינוך המיוחד, לפתע ימצא הכסף לטיפוליהם הדרושים להם. יש היום כלים יישומיים ברורים ומחקרים מתקדמים שנעשו בעולם, אך

ית"ד פנתה אל מנהל בית הספר בבקשה כי יממן את שעות הסיוע מתקציב של השילוב של בית הספר, ולאחר שזה כינס את ועדת השילוב הוא הצליח להקציב לילדה 16 שעות סיוע. ההורים השלימו מכיסם לשלושים שעות. במשך שנתיים התקדמה הילדה כראוי, ומדי שנה המשיכו ההורים לבקש להגדיל את כמות השעות מתקציב של השילוב של בית הספר, אך ללא הועיל.

"האבסורד הוא שעלות הסייעת שבית הספר של ש' מתקצב מגיעה ל-20,000 שקל בשנה",

«

נעמה מול הילדים. המדריכה שהתלוותה אלינו הציגה לבנות לגיטימיות לנעמה באמצעות דוגמה אישית של המחנכת, ולכן הנחתה אותה להתעלם מנעמה ברנעים שבהם היא מתנהגת באופן מוזר – למשל ממשיעה קולות או מבצעת תנועות חריגות וחזרתיות.

"בניגוד לטבע האנושי שמושר אותנו להביט בחריגות, ביקשנו להעביר מסר בלתי מילולי של קבלה. המורה אכן עשתה זאת, והילדים חיקו את בתנו ולמדו להתעלם מהתנהגותה המוזרה בשיעור.

בהמשך השנה ערכו בכיתה סדרפסח בהשתתפות ההורים ולקראת האירוע היוונונגשים ומפוחדים. הסדר עבר בשלום, אך לקראת סופו פרצה נעמה בצרחה לא במקום. ברגע הראשון רצינו לקבוע את עצמנו ממבוכה נוכח מבטי ההורים שהופנו אלינו. אבל מיד הבחנו שאף אחד מהילדים לא העיף מבט לכיוון של נעמה והבנו שבעצם הצלחנו במשימה. הסיטואציה הזו חיזקה אותנו בסופו של דבר."

הדעות הקדומות של הורים לילדים הרגילים בכיתה, הן קושי נוסף מולו נאלצים הורים לילד משולב להתמודד. לדר מדגישה כי למרות המחקרים והניסיון הרב שנצבר בנושא, הורים רבים עדיין תופסים את השילוב כאיום. "הורה אחד, צעיר ומשכיל, אמר לי פעם: 'לא די בכך שיש למורה עומס של 40 תלמידים בכיתה והיא אינה מצליחה להגיע עמם למצוינות, עוד מוסיפים לה ילדים מיוחדים שמפריעים ומקשים עליה בנייהול תקין של שיעור?' אחרי שהתאוששתי מהעלבון, עניתי לו שהוא התוצר המובהק של מערכת החינוך המופרדת. מאחר

לא יקבל יותר מ-13 שעות שילוב, אולם זוהי הטעיה של ההורים הנובעת מבורות של אנשי החינוך בבית הספר. עד היום לא נכתב חוזר מנכ"ל אחד המעדכן את צוותי החינוך בבית הספר בנושא זכויות הילדים המשולבים."

משימה קשה להורים

עבור הילדים, האפשרות לשילוב במערכת הרגילה מהווה פריצת דרך להשתלבותם העתידית בחברה. עבור ההורים, מדובר במשימה קשה מנשוא – בלתי אפשרית כמעט. הורים הבוחרים בשילוב, מודעים לכך שמצפה להם דרך תחתית, מלאת מכשולים, אכזבות ומשברים, שדורשת מהם הרבה מאוד עבודה.

רננה, אמה של נעמה, מספרת כי לכל שעת שילוב של נעמה בכיתה רגילה, קודמת שעה של הכנה בבית. "אנחנו מקבלים מהמחנכת מראש את החומר הנלמד, משכתבים אותו ועובדים עליו יחד עם נעמה יום קודם. היום השילוב נראה לנו דבר טבעי, אך בראשית הדרך היו לנו פרפורי בטן ולא האמנו שזה יצליח. למזלנו, בית הספר הקצה עבורנו חדר מיוחד שהפך לחדר השילוב של נעמה – אותו צבענו וקישטנו כדי שיהיה מוזמן וידידותי."

רננה מספרת כי לקראת כיתה א' לימדו היא ובן זוגה את בתם כ-15 משחקים חברתיים, כדי שעם תחילת השנה יוכלו להזמין את הילדים בהפסקה לשחק כל יום עם נעמה בחדר שהוכן לה. "תחילה היינו צריכים לחלק פרסים כדי למשוך את הילדים, אבל בהמשך הם הגיעו מרצונם. כך התחלנו לבנות את הלגיטימיות של

מסקנות ופועלים בהקדם. "באיטליה למדו כי כדי להכניס ילד עם צרכים מיוחדים לכיתה רגילה, יש לצמצם את כמות התלמידים ולהוסיף מורה תומכת למורה של הכיתה", אומרת לדר. "המורה התומכת מוכשרת בקורס מיוחד שפיתח משרד החינוך האיטלקי. גם אנחנו בית"ד פיתחנו תכנית למורה מסייעת, כדי שזו תהווה כוח עזר למורה ותתמוך בילד המיוחד בכיתה. למעשה, כל סמינר שמכשיר מורים לעתיד היה צריך להכין תכנית שתנחה כל מורה איך להכין מערכת לילד מיוחד בסיועה של מורה תומכת."

לדר סבורה כי ניתן למצוא פתרונות יצירתיים בנושא הסייעות, כמו גם בשאר הנושאים הנוגעים לעניין השילוב.

"הסייעות הן בעצם המורות המשלבות, אך הן לחלוטין אינן מוכשרות לכך, גם כאשר יש להן הרבה רצון טוב. לכן, הצענו ססטודנטיות הלומדות חינוך מיוחד ומחויבות לעבודה מעשית (פרקטיקום) בסיום הלימודים, ישולבו בתור סייעות מתווכות לילדים, בליווי המדריכות הפדגוגיות במכללות."

בעמותת "בזכות", טוענים כי חוסר ההכשרה של הצוות מלווה בבעיה נוספת: בתי הספר אינם מודעים כלל לזכויות התלמידים המשולבים ואף מטעים את ההורים. עו"ד ליבוביץ אומרת כי עקב המצב שנוצר, חברה עמותת "בזכות" לעמותות אלו"ט וית"ד, לבניית מערך משותף המספק מידע לאלפי הורים. "משראינו שמשרד החינוך אינו מיידע את בתי הספר בנוגע לזכויות הילדים, החלטנו לפעול בעניין. לאחרונה נתקלנו בהורים שסיפרו כי בוועדת השילוב הבית ספרית נמסר להם מראש שהילד

אידיאל השילוב המלא / כיצד תורם שילובם של ילדים עם צרכים מיוחדים במערכת לחברה כולה?

הוראה מתקנת, אך כשורים חברתיים וכישורי חיים ניתן ללמוד רק מתוך החוויה עצמה."

איליאל לדר, מעמותת ית"ד, מוסיפה כי לשילוב ישנו יתרון רב גם עבור הילדים הרגילים בחברה. "המטרה שלנו היא להביא לידי כך שבכל כיתה ימצאו ילד או שניים עם צרכים מיוחדים. הילדים בכיתה יצאים נשכרים, משום שהם לומדים בחי" היומיום להיות סובלניים ולקבל את השונה". לדברי פרופ' מרגלית, המערכת עדיין צריכה להפנים את חשיבותו ואת נחיצותו הרבה של רצון השילוב. "בעולם יש היום יותר ויותר כיתות שילוב כמגמה עולמית. הבחילה 'שילוב' מתייחסת להמון דברים, כאשר לכל ילד יש לספק את התכנית המתאימה. יש ילד שצריך שהסייעת תשב אתו בכיתה ובקבוצה, יש מודל שפותח בארצות הברית של ילדים חזקים יותר המסייעים לחלשים בסיוע מבוגר ועוד. בקליפורניה, למשל, העבירו תקנה של מספר ילדים מקסימלי בכיתה משלבת.

"גם אם מחליטים לפתוח כיתה מיוחדת בתוך בית הספר, צריך לראות איך כיתה כזו משלבת בכיתות הרגילות. השילוב החלקי אינו אופטימלי. האידיאל הוא מגע בין שתי הקבוצות, אולם צריך לשאוף לכך שהילדים לא יהיו חריגים. בסופו של דבר, יש לבצע את השילוב, לא כדי לצאת ידי חובה, אלא כחוויה, כאתגר."

ההתקוממות נוכח הקשיים שמציב משרד החינוך ביישום חוק השילוב מתמיהה במיוחד לאור המגמה העולמית לשילוב מלא כפי שמתבצע הלכה למעשה ברוב מדינות העולם המערבי.

באיטליה, למשל, קיים מנגנון לשילוב מלא שהתחיל במסגרת התפיסה הסוציאליסטית, כאשר במהלך השנים נלמדו הכלים ליישום באופן מוצלח. שילוב מלא כאד"א מתקיים גם באנגליה ובארצות הברית, ואילו בישראל זוכים יתרוגות השילוב – כאשר הוא מבוצע כראוי – להסכמה רחבה בקרב אנשי מקצוע והורים וכן בקרב האקדמיה.

פרופ' מלכה מרגלית, מבית הספר לחינוך באוניברסיטת תל אביב, מסבירה כיצד יוצאים הילדים נשכרים מהשילוב. "מחקרים מראים חד משמעית כי בגיל צעיר, כלומר בגיל הגן ובתחילת בית הספר היסודי, קיים יתרון גורף לשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים במערכת החינוך הרגילה. הניסיון בעולם מראה אף הוא בבירור כי ילדים בגילים אלה, הזוכים לתשומת לב וטיפול נכון, יכולים להפיק את המרב מהשילוב בחינוך הרגיל, משום שילדים ללא צרכים מיוחדים מהווים מודל התנהגותי לחיקוי עבורם. מיומנויות יסוד ומיומנויות חברתיות אי אפשר ללמוד באופן תיאורטי. גם המורה הדידקטי ביותר אינו יכול ללמד מיומנויות חברתיות ללא מודל של התנהגות רגילה. הרגלי למידה אפשר ללמד באופן ספציפי על ידי שעות של